

שואלת הגמרא: היכי דמי?

אילימא דקא שתי ליה כמות שהוא — הרי איזוקי מזיק ליה לגוף⁽³⁷⁾ ואין זו אכילה⁽³⁸⁾ הטעונה ברכה⁽³⁹⁾.

דתניא: זר השותה שמן של תרומה בשוגג, משלם לכהן רק את הקרן שהרי הפסיד לכהן את ממונו. ואינו משלם את החומש כפי שמשלם מי שאכל תרומה הראויה לאכילה, כי שתית השמן אינה נחשבת לאכילה אלא כמעשה היזק. אבל זר הפך שמן של תרומה

"מאכל", משום שעיקר דרך ההנאה מהשמן הוא בצורת אכילה שמטבלים בו פת וכדומה. ולמד מזה האמרי בינה שגם לענין ברכה אחרונה שיעורו כן.

37. רש"י, אכן הריטב"א כתב: "פירוש, האי מפסיד השמן הוא וחשוב כמזיק ולא חשיבה הנאה כלל". היינו, שה"היזק" שאליו כיוונה הגמרא אינו לאדם אלא לשמן, כיון שהשמן אינו עומד לכך, נמצא שהשתמשות זו פוגמת בו ומזיקתו. ואין לאכילה זו שם "אכילה" אלא שם "מזיק". — וכדבריו נראה מלשון הרמב"ם (פי' מתרומות ה"ח והי"א) עיין בדבריו.

38. רש"י. — הגאון רבי עקיבא איגר הקשה על דברי רש"י שתלה זאת בחסרון בשם "אכילה", מהמבואר במס' פסחים (כד ב) שהשותה משקין היוצאים מפרי האסור באיסור אכילה כ"ערלה" או "תרומה" וכדו' הריהו פטור ממלקות משום שהשתיה נחשבת כ"הנאה שלא כדרכה" שהרי דרך ההנאה מהפרי היא באכילתו, ואעפ"כ לענין ברכה הדין פשוט שמברכין על משקין אלו ברכתם הראויה להם ולא מתחשבים במה שההנאה נחשבת כ"הנאה שלא כדרכה", ומוכח מזה שלענין ברכה אין חסרון במה שההנאה אינה כדרכה. ולכן תמוהה קושית הגמרא שהשוותה "תרומה" ל"ברכה" והרי יש לחלק שאף שלענין תרומה השותה שמן פטור כי ההנאה הימנו נחשבת כ"הנאה שלא כדרכה" מכל מקום עדיין יש לחייבו בברכה עליו, כיון שלענין ברכה אין צורך שההנאה מהמאכל תהא

"הנאה כדרכה". — ומשום כן פירש הגרע"א ביאור אחר בדברי הגמרא שלא כפירושו של רש"י. עיין בדבריו.

אכן בספר אמרי בינה (או"ח סי"ז) יישב את קושית הגרע"א וכתב שודאי גם לענין ברכה יש צורך שההנאה המחייבת בברכה תהא "הנאה כדרכה", והטעם שמברכים על משקין היוצאים מהפרי ברכתם הראויה הוא משום שלאחר שהמשקין נסחטו מהפרי הדרך היחידה להנות מהמשקין היא אך ורק בשתייתם וזוהי "דרך הנאתן". ואת ההוכחה שהוכיח הגרע"א מהגמרא בפסחים שמשקין היוצאים מפרי של איסור אין ההנאה מהם נחשבת ל"הנאה כדרכה" יש לדחות, שדוקא לענין איסור ערלה וכדומה נאמר דין זה, כיון שהנידון שם הוא אם האיסור שחל על הפרי עדיין קיים במשקין שנסחטו ממנו, ולענין זה מתבאר שם בגמרא ששתית המשקין נחשבת כלפי הפרי — שהוא מקור האיסור — כ"הנאה שלא כדרכה" כיון שדרך ההנאה מהפרי הוא באכילתו, אבל לענין ברכת הנהנין שהנידון אינו ההנאה מהפרי אלא מהמשקין עצמן, בזה פשוט שההנאה מהמשקין נחשבת כ"הנאה כדרכה". וראה עוד בספר מנחת שלמה (ח"א סימן כ"א) שגם הוא יישב בדרך זו את קושיית הגרע"א ע"ש.

39. לדעת רש"י ורוב הראשונים, כיון שהשמן בפני עצמו מזיק אין מברכים עליו כלל ואולם דעת הרמב"ם (ברכות פ"ח ה"ב) שיש לברך עליו ברכת "שהכל", וביאר הכסף משנה שם שטעמו משום שיש מעט הנאה בשתייתו והנאה